

การศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมโคมศรีล้านนา จังหวัดลำปาง

Study of Handicraft Product Koomseelanna in Lampang Province

สุริยพันธุ์ ยอดดี* จตุรงค์ เลหาเพ็ญแสง** อุดมศักดิ์ สาริบุตร***

บทคัดย่อ

การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมโคมศรีล้านนา จังหวัดลำปางนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้สองประการ คือ เพื่อศึกษาเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของงานหัตถกรรมโคมศรีล้านนา จังหวัดลำปางและเพื่อศึกษารูปแบบและลวดลายของโคมแปดในจังหวัดลำปาง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตตุงและโคมศรีล้านนา บ้านวังหม้อ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม ผู้จำหน่าย ผู้สนใจโคมศรีล้านนา จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มตุงและโคมศรีล้านนา บ้านวังหม้อ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง แบบสอบถามความคิดเห็น ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตตุงและโคมศรีล้านนา ผู้จำหน่ายและผู้สนใจโคมศรีล้านนา เพื่อศึกษารูปแบบและลวดลายโคมแปด

ผลการประเมิน คือ กลุ่มผู้ผลิตโคม ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม ผู้จำหน่าย ผู้สนใจโคมศรีล้านนา ต้องการพัฒนารูปแบบและลวดลายตุงแต่งโคม เพราะถือว่าโคมแปดเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของชาวล้านนาและของจังหวัดลำปาง โดยการใช้วัสดุในการสร้างสรรค์งานโคมให้น้อยชิ้นที่สุด โคมสามารถเก็บพับได้ การลดปัญหาการขนส่งและบรรจุภัณฑ์จึงจะทำให้โคมมีราคาที่ถูกคนพอใจ

Abstract

The purposes of this dissertation were to study of Handicraft Product Koomseelanna in Lampang Province, study the identity and characteristics of Koomseelanna handicraft product in Lampang province and study the patterns and designs of Koom Phad in Lampang as a mean of studying.

The sampled groups were 50 persons from group leaders and member of Tung and Koomseelanna manufacturers from Ban Wang Mor Lampang Province, cultural specialists, distributors and person who are interested in Koomseelanna. Tools used questionnaires to study the patterns and designs of Koom Phad from group leaders and member of Tung and Koomseelanna manufacturers Ban Wang Mor Lampang province, cultural specialists, distributors and person who are interested in Koomseelanna.

The results of the studies were that the Koomseelanna manufacturers, cultural specialists, distributors and person who are interested in Koomseelanna want to

* นักศึกษา สาขาเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

** อาจารย์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

*** รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

develop the patterns and designs decorative. It is considered Koom Phad is the one of the symbols of Lanna and Lampang province. Decrease the pieces of material. Koom can keep folding and reducing the cost of packaging and transportation will be made satisfy at any price.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดินแดนล้านนา ถือเป็นดินแดนที่มีความสวยงามด้านศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่จังหวัดทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งประชากรภาคเหนือเรียกตนเองว่า "ชาวล้านนา" ได้มีการสืบสานภูมิปัญญาด้านต่างๆ อาทิเช่น เครื่องจักสาน เครื่องแต่งกาย โคม ฯลฯ โดยเฉพาะการทำโคมซึ่งมีความเชื่อว่า เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า "โคม" สำหรับภาคเหนือจะเรียกว่า "โกม" ตามภาษาบาลีเดิม โคมมีความหมายสองอย่าง คือ เป็นเครื่องสักการะและเป็นเครื่องส่องสว่าง ทำให้ชีวิตร่มเย็นเป็นสุขตามพงศาวดารโยนกและหนังสือจามเทวีวงศ์ ซึ่งโคมศรีล้านนาที่มีความสวยงามที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาจนเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิต สร้างชื่อเสียงและกลายเป็นเอกลักษณ์ คือ โคมแปดหรือในปัจจุบันเรียกว่าโคมศรีล้านนา โคมในยุคแรกได้คิดค้นมาเพียงไม่กี่แบบ คือ โคมธรรมจักรหรือโคมแปดเหลี่ยม โคมรูปเพชร โคมรูปดาว โคมปักเป้า โคมพัด (หมุนรอบๆ ได้) โคมหุกระต่าย โคมตุงและโคมมะปัก เป็นต้น โครงสร้างของโคมศรีล้านนา โดยทั่วไปประกอบด้วยโครงไม้ไผ่และบุด้วยกระดาษสาที่มีสีสันทันตึงสดใส เช่น สีส้ม สีแดง สีทอง สีเหลือง สีเขียว ฯลฯ โดยตัดเป็นรูปดอกไม้ใหญ่เล็ก ตัดเป็นชั้นๆ และขั้นตอนสุดท้าย คือ การไล่ทางเพื่อความสวยงาม ใช้กระดาษย่นตัดเป็นชายยาว นำมาติดกับโคมไฟเพื่อความพลัวให้อ่อนหวานงดงาม การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการทำโคมเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนเป็นวิถีแห่งการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยให้สืบทอดต่อไป เป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนวัฒนธรรมของชาวล้านนา เป็นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่สอดใส่จิตวิญญาณแห่งความเคารพรักและบูชาลงไปในผลงาน เพื่อตอบสนองความศรัทธาอันสูงสุดของชาวพุทธ โดยเฉพาะความเชื่อในการใช้วัตถุที่มีคุณค่าเป็นเครื่องบูชา สักการะในงานบุญ งานกุศลต่างๆ ตามประเพณีล้านนา

ปัจจุบันด้วยความเจริญทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ผู้คน รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อทางวัฒนธรรมที่เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าในปัจจุบันความต้องการโคมศรีล้านนามีจำนวนที่น้อยลง เนื่องจากการทำโคมศรีล้านนามีต้นทุนในการผลิตสูง ใช้ระยะเวลาและขั้นตอนในการผลิตที่มีระยะเวลานานกว่าเมื่อเทียบกับโคมชนิดอื่นๆ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีผู้สนใจในการสืบทอดศิลปะภูมิปัญญาน้อยลง

จากรูปแบบโคมศรีล้านนาจังหวัดลำปาง จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพด้านการประดิษฐ์โคม มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รูปแบบและลวดลายต่างๆ ที่เคยมีในอดีตสืบทอดถึงปัจจุบัน เป็นประโยชน์เพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้ ทัศนกรรมล้านนา ให้มีการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณีล้านนาคงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของงานหัตถกรรมโคมศรีล้านนา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษารูปแบบและลวดลายของโคมในจังหวัดลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร : ได้แก่ บุคคลที่มีความสนใจและเกี่ยวข้องกับการทำโคมในจังหวัดลำปาง
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตตุ่งและโคมศรีล้านนา บ้านวังหม้อ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง จำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม 3 คน ผู้จำหน่าย 2 ผู้สนใจโคมศรีล้านนา จำนวน 40 คน รวม 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ลักษณะของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น ตอน คือ
ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตตุ่งและโคมศรีล้านนา บ้านวังหม้อ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษารูปแบบและลวดลายรวมถึงเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของโคมศรีล้านนา
ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็น กลุ่มผู้ผลิต ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม ผู้จำหน่าย ผู้ที่สนใจ เพื่อศึกษารูปแบบและลวดลายโคม

2. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

- 1). ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดประเด็นของข้อคำถาม
- 2). การสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยได้ผ่านจากผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้ว (IOC)
- 3). นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปประเมินกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยนำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปประเมินกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน แล้วนำมาสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการใช้จากแบบสัมภาษณ์และสอบถามความต้องการ ดังนี้

1. การใช้แบบสัมภาษณ์เรื่องเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของโคมศรีล้านนา จังหวัดลำปางกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ทราบถึงข้อจำกัดในการพัฒนารูปแบบและเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของโคมอย่างชัดเจน
2. แบบสอบถามเรื่องรูปแบบและลวดลายโคม จากกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ทราบถึงประเภทรูปแบบ และลวดลายของโคมในแต่ละท้องถิ่นว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละท้องถิ่น

ผลการวิจัย

1.) จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของงานหัตถกรรมโคมศรีล้านนา จังหวัดลำปาง โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ได้ผลการวิจัยดังนี้ โคมศรีล้านนา จากรูปทรงของโคมที่มีความโดดเด่นจากโคมล้านนาทั่วไป ซึ่งมีลักษณะแปดเหลี่ยมสามชั้น คุณตาสุขได้สร้างสรรค์ผลงานผ่านคติธรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. โคมศรีล้านนามีความหมายเปรียบเสมือน "แสงสว่างนำทางชีวิต"
2. รูปทรงแปดเหลี่ยมของโคมศรีล้านนาถูกออกแบบมาให้สอดคล้องกับหลักทางพระพุทธศาสนา คือ "มรรคมีองค์ 8 หรือ มรรค 8"
3. ชั้นทั้งสามของโคมศรีล้านนามีความหมายเป็น "ศีล สมาธิ ปัญญา" หรือ "ไตรสิกขา" ซึ่งเป็นหนทางของการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ
4. ระดับของโครงสร้างของโคมมี 5 ระดับเปรียบเสมือนขั้นบันได 5 ซึ่งเป็นหนทางสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงของปวงชน
5. ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ ของโคมศรีล้านนาก็ยังสามารถตีเป็นความหมายที่เป็นมงคลด้านอื่นๆ ได้ดังต่อไปนี้ :

5.1 พู่ด้ายดิบ หมายถึง สายใยแห่งชีวิตของสรรพสิ่ง

5.2 มะริดไม้ (ลินฟ้า หรือเพกา) เป็นเมล็ดในฝักมะริดไม้ หมายถึง

ความร่มเย็น ชุ่มเย็น

2.) จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบและลวดลายของโคมในจังหวัดลำปาง โคมที่เห็นกันอยู่ทั่วไป แบ่งตามลักษณะของการใช้งานจะมีอยู่ด้วยกัน 4 ประเภทคือ

ชนิดที่หนึ่ง คือ โคมถือ หรือโคมหูกะต่าย จะใช้ในวันยี่เป็ง

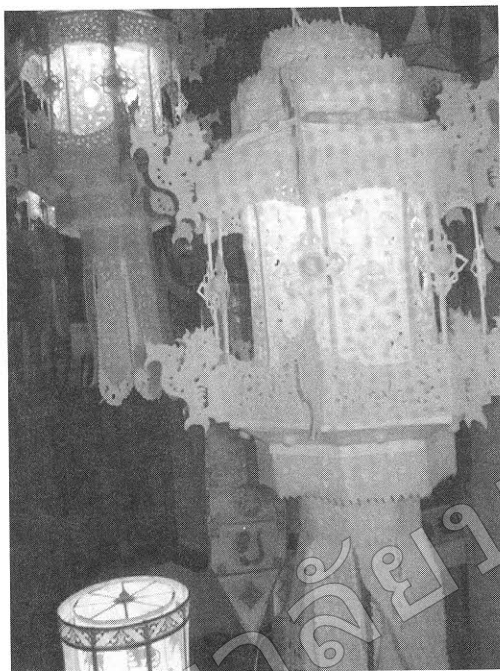
ชนิดที่สอง คือ โคมลอย เป็นโคมที่ทำจากไม้ไผ่สานเป็นทรงกลม แล้วประดับด้วยกระดาษว่าว มีขนาดใหญ่เชื่อกันว่าการลอยโคมขึ้นไปบนฟ้านั้นเป็นลอยเคราะห์ ลอยนาม เป็นการทำให้ท่านอีกลักษณะหนึ่งโคมที่ปล่อยลอยขึ้นไปนั้น เพื่อบูชาพระเกตแก้วจุฬามณี หรือบูชาแก่ผู้ให้กำเนิดของตนบนสวรรค์ที่เรียกว่า พ่อเกิด แม่เกิด

ชนิดที่สาม คือ โคมแขวน เป็นโคมที่ไว้บูชาพระ มีหลายรูปทรง เช่น โคมบาตรพระโคมรูปดาว โคมตะกร้า และโคมรูปธรรมจักร ซึ่งหมายถึงแจ้งในธรรม

ชนิดที่สี่ คือ โคมพัด ซึ่งเป็นโคมหมุน โดยใช้ความร้อนจากควันทิเียน มี 2 ชั้นด้วยกัน ชั้นในจะมีแกนซึ่งฝนเป็นลักษณะเข็มตั้งวางไว้ และจะมีลวดลายปะติดอยู่บนกระดาษ เช่น ลวดลาย 12 ราศี เวลาหมุนลวดลาย

นอกจากนี้ ยังแบ่งประเภทของโคม ตามชื่อเรียกที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่

1) โคมศรีล้านนาเป็นโคมแปดที่สร้างสรรค์โดยคุณตาสุข ปินตาสี โคมศรีล้านนามีความหมายหลัก คือ แสงสว่างที่ส่องนำทางชีวิต ซึ่งเปรียบเสมือนความเป็นสิริมงคลของชีวิต

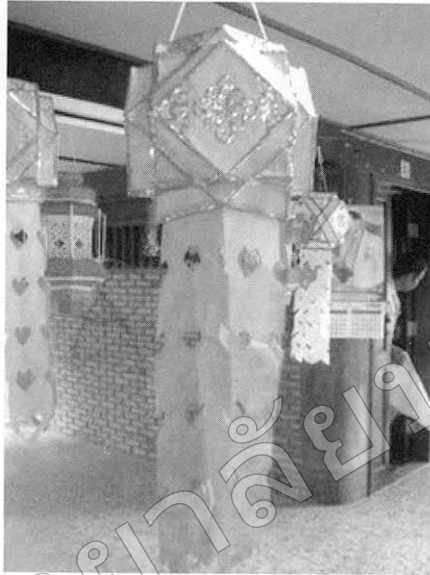
รูปภาพที่ 1 โคมศรีล้านนา

2) โคมหูกะต่ายเป็นอีกประเภทหนึ่งของโคมแขวนล้านนา ซึ่งนิยมใช้ในงานพิธีต่างๆ และงานเทศกาล

รูปภาพที่ 2 โคมหูกะต่าย

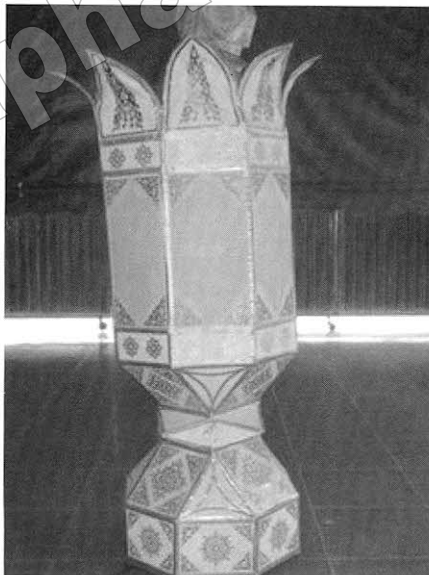
3) โคมบะเต้า หรือ โคมรังผึ้ง ลักษณะการออกแบบโคมบะเต้า คือ มี 8 ด้าน หมายถึง มรรค 8 หรือเส้นทางแห่งความหลุดพ้นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โคมรังผึ้ง นิยมใช้ตามงานบุญหรืองานสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปภาพที่ 3 โคมบะเต้าหรือโคมรังผึ้ง

4) โคมกระบอก โคมกระบอกเป็นที่นิยมใช้แขวนตามรั้วหรือแขวนเป็นแถวๆ ในบริเวณที่จัดงานบุญหรืองานประเพณีที่สำคัญต่างๆ แสดงถึงความสว่างไสว

5) โคม 12 ราศี เป็นโคมตั้งทำมาจากผ้าดิบและมีขนาดภายในที่มีกลไกไฟฟ้า สามารถตั้งตั้งในฐาน 6 เหลี่ยมด้านนอกหมุนได้ โคม 12 ราศีนิยมใช้เพื่อการถวายเป็นพุทธบูชา

รูปภาพที่ 4 โคม 12 ราศี

6) โคมเอิบ เป็นโคมที่ใช้ตั้งอยู่กับพื้นหรือตามที่ต่างๆ เนื่องจากมีขนาดใหญ่ และเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในสามารถจุดเทียนหรือประยุดต์นำหลอดไฟมาติดตั้งเพื่อให้มีแสงสว่างได้โดยทำมาจากกระดาษสา โคมเอิบแม้ว่าจะเป็นโคมตั้งโต๊ะแต่ยังคงความหมายเดิมของโคมคือ ความสว่างไสวและรุ่งเรือง

สรุปผลการวิจัย

โคมได้มีหน้าที่ใช้สอย หรือ ทำขึ้นมาเพื่อนำไปถวายพระที่วัดเพราะมีความเชื่อว่าชาติหน้าเกิดมาจะได้มีสติปัญญาดี เนื่องจากแสงสว่างเป็นแสงที่ส่องเข้าไปยังความมืดเปรียบเสมือนกับปัญญาที่จะมองเห็นถึงสิ่งต่างๆ ได้

แต่ปัจจุบันใช้ไฟฟ้ามากกว่าและการจุดโคมจะทำได้ในวันพระ แต่การจุดโคมสามารถจุดได้ทั้งวันไม่จำกัดโอกาสหรือที่เรียกกันตามภาษาทางธรรมว่า อากาลโก ซึ่งในแต่ละความพอใจหรือความสะดวก โคมเมื่อจุดแล้วจะนำไปแขวนตามชายคาหน้าบ้านให้เป็นที่สวยงามและเพื่อเป็นบูชาเทพารักษ์อีกทางหนึ่งด้วย การประดิษฐ์โคมก็มรดมุงหมายอยู่ 4 ประการคือ

1. เพื่อความสวยงาม
2. เพื่อเป็นพุทธบูชา
3. เพื่อเพิ่มความสว่างแก่ตัวอาคารบ้านเรือน
4. เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน

ตามวัฒนธรรมล้านนาแบ่งโคมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. โคมตัว หรือโคมไฟเล็กๆ ที่ห้อยอยู่กับซีกไม้ไผ่ ซึ่งผู้คนจะถือไปในขบวนแห่และนำไปแขวนที่วัด

2. โคมแขวน ใช้สำหรับแขวนบูชาพระพุทธรูป ซึ่งโคมจะมีหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น เป็นรูปบาตรพระ รูปดาว รูปตะกร้า โดยปกติจะใช้แขวนไว้ตามหิ้งพระก็ได้

3. โคมพัด โดยใช้กระดาษสาทำเป็นกรวยสองอันพันรอบแกนเดียวกัน ด้านนอกจะไม่มียอดปลายอะไร

4. โคมลอย เป็นโคมที่มีรูปร่างใหญ่เหมือนกับลูกบอล ตัวโครงทำจากซีกไม้ไผ่หุ้มด้วยกระดาษสา เมื่อจุดโคม ความร้อนจากเปลวเพลิงจะได้โคมลอยตัวขึ้น การปล่อยโคมลอยนี้จะทำกันที่วัดหรือตามบ้านคน โดยเชื่อความเป็นมาของโคมไฟหรือโคมแขวน เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้รับถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้คงอยู่สืบต่อจนถึงปัจจุบันในภาคเหนือซึ่ง ชาวล้านนาใช้ในงานประเพณียี่เป็งเพื่อสักการบูชาพระพุทธรูปเจ้าในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความเมตตา ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัย ข้อเสนอแนะต่างๆ ของทุกๆ ท่าน ซึ่งข้าพเจ้าต้องขอกราบขอบพระคุณไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว ครูอาจารย์ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตตุ๊กและโคมศรีล้านนา บ้านวังหม้อ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม ผู้จำหน่าย ผู้ที่สนใจและทุกๆ ท่าน ที่สละเวลาและให้โอกาสในการทำวิจัยในครั้งนี้ได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ตอบแทนความมีน้ำใจในครั้งนี้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สุดชีวิน พันทวิน ณ อรุณยา. 2542 เอกสารประกอบการอบรมเรื่อง “โคมกระดาศสา”
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ไกรฤกษ์ มูลเมือง และ ศลิษา ม่วงใหม่. 2546 บันทึกผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดลำปาง
หน้า 44 โครงการสนับสนุนการบันทึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรมการพัฒนา
ชุมชน กระทรวงมหาดไทย
- วัชรานุช เทียนทอง. 2552 “ฟื้นฟูฐานภูมิปัญญา โคมบ้านวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”
นางปวิณรัตน์ แซ่ตั้ง .2553 “รูปแบบโคมล้านนา กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง” หน้า 44
วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีที่ 4 พฤษภาคม-มิถุนายน 2552
- บัญชา ธนบุญสมบัติ. 2552 “โอริงามิ พับกระดาศ...ฝึกสมอง.” หน้า 21 สำนักพิมพ์สารคดี
(ในนามบริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด)
- ไทยตำบลดอทคอม. “ข้อมูลรายละเอียดสินค้าของกลุ่มตุงและโคมศรีล้านนา” เข้าถึงได้จาก
<http://www.thaitambon.com/tambon/tsmepdesc.asp?Prod=06818141721&ID=5201178&SME=0528162244> 19 พฤศจิกายน 2552
- โคมศรีล้านนา 2552 เข้าถึงได้จาก [http:// Srilannalampang.blog.sport.com/2008/09/blog-post_4301.html](http://Srilannalampang.blog.sport.com/2008/09/blog-post_4301.html) 19 พฤศจิกายน 2552

ประวัติผู้เขียน

นายสุริยพันธุ์ ยอดดี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี วุฒิการศึกษาวิทยาศาสตรบัณฑิต
สาขาเทคโนโลยีออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาค
พายัพเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2542 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนชั่น วิทยาเขตภาคเหนือ (โยนก)
จังหวัดลำปาง